

Міністерство освіти і науки України
ВП «Лисичанський педагогічний коледж
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка»

ЗБІРНИК ТЕЗ

ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ІНТЕРНЕТ-ФОРУМУ

«Творчість В.Сосюри в контексті сьогодення»

Лисичанськ – 2018

новими темами героїчної і трагічної боротьби нашого народу за свободу і незалежність, за краще життя, збагатилась зразками високої громадянської й інтимної лірики, образами і картинами індустріального Донбасу, його людей.

Цінність творчої спадщини видатного українського поета полягає в змісті його поетичного світу. Сосюра – надзвичайно щирий поет. Особисте в його творах водночас є соціально значущим. Найтрагічніші теми з народного життя поет зумів зіграти своїм щирим словом. Його твори чарують теплотою і правдивістю почуттів. Вони вражають схвильованістю, емоційністю, реалістичною образністю.

Сьогодні ми глибше, ніж будь-коли, можемо зрозуміти значення цього вірша і феномен самого В. Сосюри. Це вершина громадської лірики, гімн Україні...

Література

1. Курилiна О. В. Українська мова та література. Довiдник. Тестові завдання / О. В. Курилiна, Г. І. Земляна. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2014. – 654 с.
2. Моренець В. Володимир Сосюра: Нарис життя і творчості. – К.: Дніпро, – 1990. – 262 с.
3. Подов В.И. Любовь и слезы (Новое о Владимире Сосюре). – Лисичанск: Изд-во педагогического университета, 1995. – 67 с.

Лапко Олена Анатоліївна

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”,
м. Старобільськ

АКСІОЛОГІЧНЕ СТРУКТУРУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ В РАННІЙ ЛІРИЦІ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ

Досліджуючи композиційну функцію художнього простору, Ю. Лотман зауважує надзвичайно вагомий роль просторових опозицій. За словами вченого, „уже на рівні надтекстового, чисто ідеологічного моделювання мова

просторових відношень виявляється одним з основних засобів осмислення дійсності” [1; 267]. Зокрема, просторові опозиції, набуваючи „непросторової” семантики, стають, як правило, значущими елементами цілісної моделі світу. Отже, саме просторові відношення можуть виступати основою художнього моделювання дійсності у тому чи іншому літературному творі.

До числа творів, де „просторова модель світу стає... організуючим елементом, навколо якого вибудовуються й непросторові його характеристики” [1; 269], належать ранні поезії В. Сосюри. Художній простір низки його віршів членується за принципом протиставлення „близького” й „далекого”, а семантизація цієї антитези відбувається відповідно до однієї з типових схем, указаних Ю. Лотманом: перший компонент ототожнюється зі своїм, зрозумілим, у той час як другий – з чужим, незрозумілим [1; 267]. Таким чином, простір ліричного суб’єкта у поезії В. Сосюри розпадається на „свій” і „чужий”. Мета нашої роботи полягає у спробі з’ясувати ціннісне значення такого структурування художнього простору для суб’єкта ліричного переживання в ранніх поетичних творах митця.

Потреба висвітлити проблему просторових опозицій у ліриці В. Сосюри вимагає згадати висновки М. Зерова і С. Павличко щодо збірки „Місто” (1924). На думку М. Зерова, настроєвою домінантою її ліричного суб’єкта виступає почуття відчуженості у місті [2; 507]. С. Павличко пов’язує емоційні реакції ліричного героя цієї збірки з „незрозумілістю і чужістю світу міста”, а також з опозицією „між „я” і „вони” (міські люди)” [3; 211]. Ці спостереження вказують на те, що з точки зору ліричного суб’єкта місто набуває якостей „чужого” простору.

З погляду біографічного часу ліричного героя В. Сосюри, місто є простором його теперішнього. Носій ліричного переживання подолав межу між „своїм” і „чужим”, хронологічно віддалився від „близького” простору („Не зустрінусь у полі я з вечором”, „Як проходжу я мимо”).

Ліричні твори В. Сосюри містять подане з документальною точністю деталізоване зображення „свого” простору („І все, куди не йду, холодні трави

зняться”, „Наближається споминів повінь”). У цих поезіях функцію просторової і часової локалізації виконують топоніми (найуживаніший з них – „Донець”), згадки про реальних осіб з оточення поета, художні деталі, що відбивають реалії Донбаського краю. Зображення „свого” простору у віршах В. Сосюри набуває форми сну або спогаду – лише уявного подолання часової та географічної відстані („І все, куди не йду, холодні трави сніться, / де дерева шумлять і плачуть за Дінцем”; „Наближається споминів повінь і затоплює душу мою” [4; 65, 93, 158]). Він не увиходить в реальний хронотоп ліричного героя, а отже, акцентується його недосяжність і неможливість повернення у звичне середовище, оскільки воно зазнало необоротних змін („вже назад не вернутись мені”; „милий час одшумів, одсіяв...” [4; 158]). Занурення носія ліричного переживання у минуле, як правило, супроводжується згадкою про загибель людей з його найближчого оточення – брата, друзів дитинства („І все, куди не йду, холодні трави сніться”, „Як проходжу я мимо” та ін.). Таким чином, ліричного героя В. Сосюри від „свого” простору відокремлює не стільки географічна, скільки неподоланна часова відстань. Іноді звернення до минулого позбавлене мінорної тональності й емоційними домінантами ліричного суб’єкта є відчуття душевної рівноваги, заспокоєння, радість: „І так солодко й тепло мені...”; „і розквітне солодко душа, мов на яблуні сонячні плями” [4; 94].

Емоційні реакції ліричного суб’єкта у збірці В. Сосюри „Місто” переконливо свідчать про те, що для нього урбаністичний простір не є звичним і комфортним середовищем. Настрійними домінантами, пов’язаними з перебуванням у ньому, тут виступають туга, всеохоплюючий розпач, відчуття незатишності, самотності, відчуженості, спустошеності, безпорадності, безнадії („Місто”, „Гергоче місто, і сніг лягає”, „Темні, заплакані вулиці”, „Синьо, розвіяно – в далі”, „Дитина порізала пальчик”, „З вікна” та ін.). Стан ліричного суб’єкта дістає не лише пряме („Серце на огненній палі...” [4; 83]), але й опосередковане вираження, віддзеркалюючись, зокрема, в елементах урбаністичного простору:

Темні, заплакані вулиці.

Іноді крикне авто.

Місяць над мурами шулиться... [4; 81]

Міські огні, залізні крики

і тоскне зойкання гудків... [4; 88]

Як бачимо, тропеїчні засоби, вжиті у наведених рядках, вибудовують персоніфікований образ міста. У віршах В. Сосюри „Місто”, „Гергоче місто, і сніг лягає”, „В синє вікно виглядаю” в аналогічний спосіб акцентується агресивність і всесильність урбаністичного простору, владу якого відчуває над собою ліричний герой:

Гергоче місто: „Пожру, нещасний!”

...Навколо місто шумить, гергоче,

а мимо – люди, чужі, нечулі... [4; 92]

Місто взяло в ромби і квадрати

всі думки, всі пориви мої [4; 96].

...місто в залізні долоні

кличе і тягне мене... [4; 101]

У поезіях „Гергоче місто, і сніг лягає”, „Місто”, „Дитина порізала пальчик” своєрідним двійником ліричного суб'єкта виступає образ беззахисної, безпорадної дитини – жертви міста, байдужого і холодного (холодного не лише в переносному, але й у буквальному значенні слова, оскільки лейтмотивом урбаністичного простору у збірці В. Сосюри „Місто” є образ снігу). Спроби носія ліричного переживання протистояти „чужому” простору виливаються у спалахи агресії, які, проте, можуть миттєво змінитися відчуттям безсилля („Місто”). Бунт ліричного героя не спроможний похитнути владу міста. Отже, в аналізованих поезіях В. Сосюри місто – як „чужий” простір – зумовлює в цілому ідентичні емоційні комплекси ліричних суб'єктів.

У поезіях В. Сосюри „Вже місто за мною” (з циклу „Чорні уривки”) і „Кукурудза шумить пожовтіла” зафіксовано зворотний рух носія ліричного

переживання відносно „свого” – „чужого” простору. Рух ліричного героя, спрямований до „свого” простору, відбувається як у реальному хронотопі ліричного суб’єкта („Кукурудза шумить пожовтіла”), так і в ірреальному часопросторі („Вже місто за мною”), на що вказує вже підзаголовок – „Фантазія” – циклу „Чорні уривки”. Ліричний суб’єкт поезії „Вже місто за мною” залишає „свій” простір, – спустошений та спотворений смертю, – надзвичайно гостро переживаючи його руйнацію. Ліричний герой вірша „Кукурудза шумить пожовтіла” страждає від усвідомлення власної маргінальності й нездатності сприйняти тепер уже не тільки „чужий”, але й „свій” світ:

Йти куди, я забув і не знаю.

Вже до міста нема вороття;

там контрасти мене роздирають,

глушить тут однобоке життя [4; 299].

Однак остаточний вибір носія ліричного переживання („Ні, не можу, не можу, не можу, / швидше в місто від суму села” [4; 299]) засвідчує його прагнення адаптуватися в „чужому” просторі. Ліричний герой поезій В. Сосюри „Колискова” (збірка „Сніги”, 1925 р.) та „Я піду на вулиці” (збірка „Коли зацвітуть акації”, 1928 р.) болісно переживає власну відокремленість від „свого” світу і відчувається „незнаним і чужим” серед міської юрби. Однак його стан визначається вже не тотальною опозиційністю місту, а, швидше, амбівалентним сприйняттям урбаністичного простору:

Місто, місто, я тебе не знаю

і за це ненавиджу й люблю [4; 197].

Для ліричного героя поезій В. Сосюри „У місті” (збірка „Юнь”, 1927 р.), „Дівчина на розі” (збірка „Коли зацвітуть акації”, 1928 р.), „Вечірні вулиці” (збірка „Серце”, 1931 р.) просторова опозиція втрачає свою гостроту, оскільки він асимілюється, вирішує внутрішній конфлікт, беззаперечно приймаючи „чужий” простір. Відтак раніше „близьке” стає „чужим”, а „далеке” перетворюється на „своє”. У такий спосіб вичерпується

конфліктність, обумовлена просторовою опозицією, й ліричний герой відновлює душевну рівновагу, а отже, нейтралізується антитеза „своє – чуже” у художньому просторі.

Таким чином, у ранніх поезіях В. Сосюри аксіологічне осмислення простору виступає одним із значущих засобів розкриття ліричного переживання та, крім того, стає своєрідним маркером змін, які відбуваються у свідомості ліричної особистості.

Література

1. Лотман Ю. Структура художественного текста / Юрій Лотман. – М. : Искусство, 1970. – 384 с.
2. Зеров М. Володимир Сосюра – лірик і епік (З приводу роману „Тарас Трясило”) // Зеров М. Твори : у 2 т. / Микола Зеров. – Т. 2 : історико-літературні та літературознавчі праці. – К. : Дніпро, 1990. – С. 505–516.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі // Павличко С. Теорія літератури / Соломія Павличко / передм. М. Зубрицької. – К. : Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2002. – С. 19–424.
4. Сосюра В. Твори : у 10 т. / Володимир Сосюра. – Т.1 : поезії. – К. Дніпро, 1970.

Лопата Дар'я Сергіївна

ВП «Лисичанський педагогічний коледж

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник – доц. Кравченко М. В.

МОВНІ ЗАСОБИ ОБРАЗНОСТІ У ВІРШІ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ «ЯК ПЕРЕДАТЬ, ДОНБАС, ТВОЮ КРАСУ І СИЛУ»

Тему любові до рідного краю у своїй творчості розкривав не один поет минулого й сучасності: Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, П. Тичина, Л. Костенко. Не став виключенням і наш земляк – В. Сосюра. З особливою любов'ю оспівував письменник край свого дитинства – Донбас. Образ